

Lisboa navega cap a l'Expo 98

D'aquí a sis mesos s'inaugurarà a Lisboa l'Expo 98, dedicada als oceans. La nostàlgia dels descobriments i el patrimoni que constitueixen els oceans centraran la darrera Exposició Universal del segle.

A la vora del Tejo hi ha la vella Torre de Betlem i el modern monument als descobriments. No gaire lluny, vora el mercat, encara s'hi veuen dones oriündes de les ex-colònies amb coves de peix al cap. Lisboa té un regust colonial i cosmopolita, multitudinari i trafegós. I sempre amb el rerefons, actual o històric, dels oceans, de tot allò que Portugal hi aportà i allò que n'obtingué.

No és estrany, doncs, que el tema central de l'Expo 98, l'última Exposició Universal del segle, siguin els oceans. El 1998 farà cinc-cents anys del viatge de Vasco de Gama a l'Índia –tot vorejant l'Àfrica–, per establir-hi bases comercials. La coincidència facilita que es destaquin aquesta contribució portuguesa i tantes més a la navegació i al descobriment de noves rutes. L'orgull sempre surt a la superfície en la

presentació de l'Expo dels oceans.

“Oceans, un patrimoni per al futur” és el punt principal d'una manifestació que vol harmonitzar, sobretot, dues idees: globalitat i diversitat. I com a praxi de la diversitat no s'han oblidat d'editar, també en català, un llibret acolorit que explica sumàriament les principals característiques de l'exposició. La portada ja ens invita a submergir-nos en noves perspectives: “Vine a cabussar-te en el futur”.

L'Expo de Lisboa té diversos objectius, que van des de la mostra de tot allò que coneixem sobre els oceans fins a la crida d'atenció sobre una nova gestió que preservi aquest immens patrimoni, que abasta dos terços de la superfície del planeta. I Portugal voldria dirigir el moviment per planificar-ne la gestió. El 1995 es va crear la Comissió Mundial Independent per als Oceans, que durant l'Expo presentarà a l'ONU un informe sobre l'estat dels oceans i el futur de la seva gestió. El president de la Comissió és Mário Soares, ex-president de la República, que ha demanat la creació d'una Agència Europea dels Oceans amb seu, òbviament, a Lisboa.

Les expos, segle i mig després. Amb un tema tan ampli i cridaner com el dels oceans, l'Expo 98 es presenta com una barreja de ciència i espectacle, amb ganes de mostrar coses, però també de promoure la reflexió i els acords. I és que a final del segle XX les exposicions universals han de plantejar-se amb objectius concrets. Ja fa molt que Londres inicià el camí d'aquestes manifestacions, el 1851, amb la intenció de mostrar el nivell de desenvolupament assolit per la humanitat –i particularment pels britànics–. En època d'avenç ràpid, d'aparició i expansió de grans invents (ferrocarril, telèfon, automòbil), les exposicions universals servien d'aparador. Els visitants podien conèixer, abans que la majoria de gent, algunes novetats cridaneres, que uns anys

després ja eren realitats quotidianes.

Les exposicions també eren aprofitades per a la propaganda xovinista. El 1889, cent anys després de la Revolució Francesa, París organitzava una expo. Però el desig de fer-ne un punt d'unió mundial i d'encontre comercial xocà amb la por de la *grandeur* francesa. Només Suïssa, dels països europeus, s'hi inscriví oficialment. Tot i així, París va viure l'apoteosi de la nova era: apoloogia del ferro i de la indústria, amb la torre Eiffel de fons.

El 1900 París va reincidir-hi, també amb polèmica. Molts ciutadans i diversos diputats denunciaven un gegantinisme exagerat de les expos successives, que, a més, obligaven a reestructurar una bona part de la ciutat que les acollia. L'esperit de mostrar els avenços de la humanitat –si és que mai havia existit en forma pura– s'havia transformat en una competició desmesurada. Flaubert diu de la paraula "exposició", en el seu diccionari d'*Idées reçues*, que és "motiu de deliri del segle XIX". Però quan el deliri és de grandesa i toca la butxaca pública, els objectius es replantegen. Naixia l'exposició universal especialitzada.

El 1929 Barcelona va acollir una expo basada en la indústria elèctrica. No era un any de gaires alegries, el del gran *crack* de Wall Street. Deu anys després, la ciutat on el daltabaix de les accions havia fet tremolar mig món, n'acollia una altra. En aquest cas, mirant cap al futur, ple de meravelles, potser per no recordar un passat proper ple de desastres econòmics i socials. Curiosament, el gegantinisme de l'expo de Nova York incloïa un immens monument amb el perfil de Stalin, en què el líder soviètic destacava que per a ells el socialisme ja era un assoliment.

Passaren gairebé dues dècades sense expos i quan Brussel·les organitzà la seva, el 1958, el món encara tenia més por de les bombes atòmiques i desconfiança dels avenços científics que no pas admiració per allò que els inves-

Els organitzadors calculen que l'Expo serà visitada per vuit milions de persones, durant els quatre mesos que funcionarà.

exposa allò que millor coneix: els oceans. I ho fa amb una oferta molt atractiva, que a més de cridar molts visitants deixarà algunes infraestructures importants a la ciutat. Entre elles, la nova estació d'Oriente, un nus de ferrocarrils i metropolitans dissenyat per Santiago Calatrava.

Parlant d'aflluència, els organitzadors calculen que hi aniran vuit milions de persones, durant els quatre mesos que funcionarà. Però potser la xifra serà més elevada, perquè segons una enquesta, dos terços dels portuguesos manifesten intenció de visitar-la. Amb una població semblant a la dels Països Catalans, Portugal gairebé cobriria les expectatives només amb la gent de casa.

El pavelló més important de l'Expo 98 és l'anomenat Oceanari o Pavelló dels Oceans. L'ha dissenyat el nord-americà Peter Chermayeff i consisteix en un immens aquari, amb un tanc central on hi cap tanta aigua com en quatre piscines olímpiques. La idea, naturalment, és de mostrar els oceans com una massa única i contínua d'aigua, però amb uns tancs més petits a cada racó, mostrant-ne zones concretes. En aquesta representació de tots els oceans del món hi haurà uns panells corbats que transmetran al

La Torre de Betlem, a la vora del Tejo. L'Expo 98 es presenta com una barreja de ciència i espectacle, amb ganes de mostrar coses però també de promoure la reflexió i els acords.

tigadors podien aportar. Per això, el tema de l'expo era la utilització pacífica de la ciència i l'edifici central era emblemàtic: l'Atòmium, un cristall de ferro fet a escala, augmentat 150 mil milions de vegades. Però el públic no deixava de mirar de cua d'ull els pavellons de les dues superpotències aleshores enfrontades: els Estats Units i la Unió Soviètica (curiosament, aquest darrer pavelló era al costat del que representava el Vaticà).

De l'Oceanari a la utopia. Caiguda una de les superpotències, en un món amb grans desequilibris, però fascinat per Internet i preocupat pel medi, Lisboa

Prodigis i dèficits

Durant aquests mesos ha anat apareixent una col·lecció de llibres —el total serà de deu—, sobre les exposicions universals. Cadascun descriu el context tecnològic, econòmic i polític i assenyalen els principals trets de cada exposició. La col·lecció comença amb la de Londres, del 1851 i s'acaba amb la de Sevilla, del 1992. No totes les exposicions tenen el seu llibre, però el quart, de 82 pàgines, és dedicat a la que va acollir Barcelona el 1929.

Barcelona, que ja havia organitzat l'exposició del 1888, va tirar endavant la d'un any que recorda la gran depressió, però també una època de grans avenços tecnològics i d'inestabilitat política. El llibre, escrit per Cristina Ferreira de Almeida, titula un dels seus apartats "O imparável progresso" i hi exposa innovacions impactants d'aquells anys: primera pel·lícula sonora, aparició de la ràdio en freqüència modulada, emissions televisives experimentals, bases teòriques que havien de dur al transistor, electroencefalograma, primera locomotora diesel de grans dimensions, l'hydroavió que va batre el rècord de transport aeri de persones... Tants invents ajudaren a banalitzar una mica el que havia de ser

Una col·lecció sobre les exposicions universals, dedica un llibre sencer a la de Barcelona del 1929. Presentà innovacions impactants.

el tema bàsic de l'Exposició del 1929: la indústria elèctrica (la manifestació s'havia endarrerit per causa de la Guerra Mundial). Però els jocs d'aigua i de llum de les fonts de Montjuïc, entre més elements, constitueixen una mostra atractiva de l'electricitat com a element estètic i espectacular. El llibre també presta atenció a les "relacions tortuoses" amb el poder central.

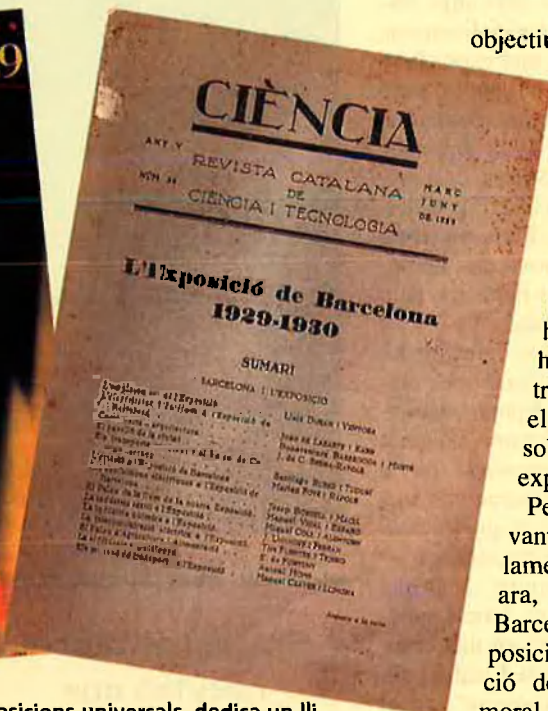
Es curiós de posar al costat del llibre alguns textos de l'època. El número 35 de la revista *Ciència*, de març-juny del 1930, era dedicat a l'Exposició del 1929 (en realitat va durar més d'un any). A la presentació, entre més consideracions, la revista recordava els

objectius marcats "abans de setembre de 1923", data del cop d'estat de Primo de Rivera: harmonitzar l'atractiu turístic amb les exhibicions d'art hispànic i industrial, i il·lustrar el públic profà sobre les matèries exposades.

Però, més endavant, l'editorial es lamenta: "En canvi ara, què n'ha tret Barcelona de l'Exposició, feta abstracció del seu prestigi moral i del seu millorament urbanístic? Res o gairebé res, com

a cosa immediata. En el futur, l'eixugament d'un dèficit fantàstic que pesarà com una llosa sobre el contribuent".

Expos i altres manifestacions actuen de revulsiu per a les ciutats, tant en el pla urbanístic com en el d'infraestructures —entre la bibliografia citada per Ferreira de Almeida hi ha *La ciudad de los prodigios*, d'Eduardo Mendoza—. Però cal esperar que Lisboa n'hagi sospesat bé els riscos. Un mal càlcul podria fer naufragar l'Expo 98 en un mar de dèficits, amb l'única fusta salvadora d'un barri remodelat, alguns palaus difícils d'omplir i uns habitatges d'alt *standing*. X. D.

visitant la sensació de trobar-se dintre l'aquari. Aquest també serà visible des dels pisos superior i inferior, on es mostraran, respectivament, la flora, fauna i paisatge de cada regió i la seva vida subaquàtica.

Els organitzadors calculen que 60.000 persones passaran cada dia per l'Oceanari, i que un milió

de visitants hi aniran cada any, un cop acabada l'expo.

Un altre pavelló és el del "Coneixement dels Mars", que, un cop acabada l'expo, romandrà com a museu. El conformen sis sectors, on s'explicarà com l'home va aprendre a navegar, com la recerca científica aparta —diuen— els inicials interessos econòmics

i militars dels oceans, quines màquines permeten de submergir-s'hi, com es construïren les naus que els solcaren, com s'han explotat —amb la pesca i el petroli, però també amb els cables submarins de telecomunicacions—, finalment, quins instruments científics han permès d'avançar-hi.

El Pavelló de la Utopia, per la seva banda, acollirà un gran espectacle multimèdia. Amb deu mil espectadors asseguts, l'espectacle, que pot ser entès, segons que expliquen, per públics de totes les procedències i condicions, mostrarà somnis i llegendes relacionats amb el mar. L'espectacle es basarà en tecnologies diverses, amb làsers i efectes òptics i sonors. Acabada l'expo, Lisboa tindrà un escenari excepcional per a espectacles i esdeveniments diversos.

El Pavelló del Futur oferirà un missatge clar: salvar la vida del planeta. El visitant viatjarà pel fons dels oceans i se li presentarà novament la idea d'un oceà únic, a través de la interacció i interdependència de tots els oceans i mars de la Terra. Les tecnologies multimèdia permetran d'exposar allò que la ciència sap avui dels oceans. Sis àrees diferents configuren un viatge des dels confins de l'univers fins al punt més profund dels oceans terrestres. Fusta, acer, roba i vidre són els materials utilitzats al pavelló, els mateixos que en la major part de les construccions navals.

Quant als pavellons dels estats, Portugal, naturalment, s'hi reserva una posició central. I a més d'exposar la tendència de l'home cap al que és desconegut i a l'aventura, ressaltarà la contribució portuguesa al coneixement dels oceans i a la navegació. Un nucli anomenat "Inventors del futur" evocarà, com diuen textualment, el país "inventor d'una societat multicultural expressada en llengua portuguesa".

Consideracions ambientals.

En una expo que crida l'atenció sobre els perills que graviten damunt els oceans, no hi podia faltar la consideració ambiental a l'hora de construir. És així que la construcció dels edificis ha tingut en consideració l'estalvi i l'optimització de l'energia. L'energia solar, en una ciutat com Lisboa, proporcionarà recursos sense necessitat de produir diòxid de carboni. És el que un tècnic ha anomenat "supermercats de la natu-

**L'Expo de 1998
cridarà l'atenció
sobre els perills
que graviten
damunt els
oceans i llançarà
un missatge clar:
salvem el planeta.**

ra", referint-se a les fonts d'energies renovables. La gestió informàtica integrada també facilitarà l'estalvi i el consum. En total, es preveu que el consum no arribi al 50% del que gasten els edificis convencionals.

Però les noves tecnologies també han arribat en suport de la tradició. Així, les petites llambordes, característiques de les voreres lisboetes –i que fan pensar el visitant en la paciència dels *calceteiros* que les hi han posades– s'estendran per 13.000 m², tot mostrant dibuixos de temàtica marinera. Deixant de banda el mètode tradicional, en què l'artesà ampliava ell mateix el model del dibuix per dur-lo a mida natu-

ral i situar cada ratlla en la llamborda corresponent, la digitalització ofereix un sistema per fer el motlle, amb una semblança absoluta amb l'original. En quinze dies es fa una feina que amb uns altres mètodes dura mesos. Això sí: la paciència dels *calceteiros* que col·locaran les llambordes continua essent necessària.

Entre artesans tecnificats i edificis amb consideracions ambientals, entre espectacles multitudinaris i reproduccions enginyoses de trossos d'oceà, també hi haurà lloc per a l'intercanvi tecnològic. Finlàndia, per exemple, ja ha presentat un giny informàtic que permet de simular la navegació marítima. Basat en microprocessadors associats en paral·lel i amb una pantalla d'alta definició, permet de visualitzar una operació virtual i serveix, així, d'entrenament de pilots i de pràctics de port.

D'aquí a sis mesos Lisboa deixarà de banda la simulació i arribarà l'hora de la veritat d'aquesta Expo 98 sobre els oceans, amb el record dels navegants que bastiren un imperi, amb la intenció de mostrar aquest immens llegat i amb el desig de dirigir-ne, si més no en part, la gestió durant el segle XXI.

Xavier Duran

Lisboa té un regust colonial i cosmopolita, multitudinari i trafegós. I sempre amb el rerefons, actual o històric, dels oceans.